

Jitka Jonová: Kapitální otázka olomoucká a obsazování arcibiskupského stolce v Olomouci od roku 1880 do poloviny 20. století

Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2022, 203 s.,
ISBN 978-80-7325-550-3.

Koncem roku 2022 vydalo nakladatelství CDK monografii historičky doc. Jitky Jonové z Katedry církevních dějin a církevního práva Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, analyzující otázku obsazování arcibiskupského stolce v Olomouci od roku 1880 až do poloviny minulého století.

Kapituly kanovníků jsou podle současného kanonického práva společenství kněží Apoštolským stolcem, či (v případě kolegiálních kapitul) diecézním biskupem zřízená při význačných kostelech v diecézi.¹ Jejich úkolem je (již pouze) pečovat o slavnostnější bohoslužby ve svěřeném kostele či plnit úkoly vyplývající z práva či pověření diecézního biskupa. Povinnosti kapituly jsou ustanoveny v jejím statutu.

Předchozí Kodex kanonického práva z roku 1917 svěřoval katedrálám větší množství povinností a tím větší práva.² *De facto* dříve plnily mnohé úkoly, které má v současném právu *sbor konzultorů*. Navíc vždy hrály významnou *kulturní roli*: podporovaly umění, ediční činnost, zřizovaly katedrální školy, knihovny, a měly dokonce vliv na politickou scénu v širokém slova smyslu. Jako příklad může posloužit právní postavení probošta Královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Ten byl již z moci svého úřadu královským kancléřem, tedy nositelem státního úřadu. Nadto katedrálám a mnohdy i kolegiální kapituly měly značný *majetek*.

Některé z kapitul (exemptní kapituly) byly podřízeny přímo papeži, ne tedy biskupovi či arcibiskupovi. Některé další mohly mít papežem udělená privilegia, kterými byly v některých směrech vyvázány ze závazků kanonického zákona.

¹ Viz kán. 503 a násl. CIC/1983.

² Srov. kán. 391–422 CIC/1917.

Olomoucká katedrální kapitula měla již od roku 1207 právo svobodné volby biskupa (resp. arcibiskupa, od povýšení olomouckého biskupského stolce na metropolitní roku 1777). K tomu byl do stanov olomoucké kapituly v roce 1772 přidán požadavek inkolátu, který byl změněn v roce 1826 na požadavek šlechtického původu kandidáta na arcibiskupa. Teprve později bylo připuštěno, aby se kandidátem úřadu arcibiskupa stal nešlechtic, jako byl Theodor Kohn (v úřadu 1892/3–1904).

Doc. Jonová ve své monografii dává odpověď na otázku, dokdy privilegium volby kapitulou existovalo a bylo užíváno, a kdy jeho účinnost skončila. S tím souvisí otázka *nobilitatis natalium* v tradici olomouckých kanovníků.

Doc. Jonová své badatelské úsilí dlouhodobě zaměřuje na oblast olomouckého arcibiskupského stolce,³ s níž otázka kanovníků úzce souvisí. Pracuje s dokumenty z českých i zahraničních archivů, které jsou obsaženy ve Vatikánských archivech či archivech ve Vídni, a s dobovým tiskem. Text vhodně doplňuje obrazovým materiálem či slovníčkem pojmů věnovaným postavení kanovníků a kapitul.

Knih je rozdělena do čtyř kapitol, doplněných dvěma exkurzy a textovou přílohou. V úvodu autorka popisuje původ kapitul kanovníků, vysvětluje termín kapitula, rozdělení kapitul na katedrální a kolegiální, historický vývoj získávání privilegií, a uvádí předmět svého bádání do kontextu dobových pramenů i církevně-politické situace počátku 20. století.

První kapitola srovnává otázku obsazování kanonikátů v Olomouci s tím, jak byly obsazovány při katedrálních kapitulách v blízké Evropě, např. v Salcburku, Pasově či v Münsteru. Volba biskupa či podmínka šlechtického původu se uplatňovaly i v těchto diecézích, tedy nejen v případě olomoucké kapituly. Na základě ustanovení Kodexu kanonického práva z roku 1917 měly kapituly navrhnout úpravu svých stanov tak, aby nebyly s tímto kodexem v rozporu.

Ve druhé kapitole se autorka zabývá historickým vývojem olomoucké katedrální kapituly od jejího založení v době biskupa Jindřicha Zdíka (1126–1150) až do zániku monarchie v roce 1918. V kapitulních stanovách z roku 1772 byla zavedena výrazná změna: požadavek inkolátu, který zařazoval svého nositele mezi místní šlechtu. Později byl upraven na požadavek pouze šlechtického původu. Ten ale dle

³ Lze zmínit např. monografie *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště pohledem Svatého Stolce* z roku 2013 či *Theodor Kohn (1845–1915), kníže-arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup pelusijský*, z roku 2015, i větší množství odborných článků věnovaných arcibiskupu Theodoru Kohnovi.

autorky působil na sklonku 18. století spíše anachronicky: přestože se ve většině kapitul tehdejší doby od tohoto požadavku na uchazeče o kanonikát upouštělo, v Olomouci si tuto podmínku kapitula do návrhu svých stanov naopak přidala.

Autorka pokračuje v líčení změn stanov. V roce 1784 omezil panovník Josef II. vliv Svatého stolce na obsazování kapituly a tím omezil i jeho vliv na volbu arcibiskupa. V roce 1826 se šlechtická výlučnost opět objevila ve stanovách. Ke změnám mělo dojít v důsledku rakouského konkordátu z roku 1855 zrušením šlechtické podmínky a zdůrazněním podmínky kněžství pro kanovníky. K tomu však (nejen) pro vypovězení konkordátu v roce 1870 císařem Františkem Josefem I. nedošlo. V roce 1880 rozhodla římská Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti o částečném zrušení šlechtické podmínky pro olomoucké kanovníky. Nicméně nešlechtice mohl jmenovat pouze císař.

Kapitolu třetí věnovala autorka vývoji privilegia svobodné volby arcibiskupa olomouckou kapitulou: posledním skutečně svobodně zvoleným arcibiskupem byl Theodor Kohn (1892), který byl ale v roce 1904 nucen rezignovat. Nakonec autorka popisuje poslední volbu, kterou kapitula provedla v roce 1916 v případě translace Lva kardinála Skrbenského, arcibiskupa pražského, do Olomouce.

Ve čtvrté kapitole autorka rozebírá situaci v Arcidiecézi olomoucké po založení samostatného československého státu. Věnuje se nejen obsazování uprázdněných kanonikátů olomoucké kapituly, ale i neúspěšné snaze o vytvoření nových kapitulních stanov v době episkopátu Antonína Cyrila Stojana (1921–1923), Leopolda Prečana (1923–1947) a Josefa Karla Matochy (1948–1961). Dále zkoumá způsob uplatňování vlivu olomouckých kanovníků na biskupskou volbu. Autorka konstatuje, že kapitulní stanovy z roku 1826 platily téměř 170 let, aniž by byly schváleny nové stanovy. A to i přes požadavky, které přineslo vydání obou kodexů kanonického práva z roku 1917 a z roku 1983. O vytvoření nových stanov se zasazovali arcibiskupové kanonista Leopold Prečan a filozof Josef Karel Matocha. K vypracování nových kapitulních stanov, které bezezbytku ukončily výše zmíněné pochybnosti o privilegii kapituly při volbě, došlo až po roce 1989, schváleny byly v roce 1994.

Text posledních dvou kapitol je doplněn dvěma zajímavými exkurzy. První se zaměřuje na problematiku rezignace dvou šlechtických kanovníků, které probíhaly odlišně a došlo k nim z různých důvodů. V případě Grimmensteina v roce 1925 nedobrovolně a z důvodu hrubého neplnění povinností, v případě Halka-Ledóchowského v roce 1930 v dobově podmíněném kontextu, ale na vlastní žádost.

Exkurz druhý připomíná roli kanovníků jako mecenášů a podporovatelů kulturních, národnostních či charitativních aktivit.

Publikace byla představena před vánočními svátky na Cyrilometodějské teologické fakultě v Olomouci. Slavnostní prezentace se zúčastnili jak zástupci teologické fakulty a Univerzity Palackého, tak představitelé kapituly Mons. Antonín Basler, děkan Metropolitní kapituly u sv. Václava v Olomouci a auxiliární biskup olomoucký, a P. Ladislav Švirák, probošt kapituly a dómský farář. Ocenili badatelské úsilí autorky a vyzdvihli její přínos pro pochopení historického i současného místa katedrální kapituly v životě místní církve.

Recenzovaná publikace vyniká svou čtivostí a množstvím faktografických údajů. Přibližuje právní postavení olomoucké katedrální kapituly v neklidném období konce monarchie, počátku republiky i změn v postavení církevních představených do poloviny 20. století.

Monika Menke